



Çeşm-i Cihan

Çeşm-i Cihan:

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi

ISSN: 2149-5866

Sayı: 11 (Aralık) 2024 s. 23-40, TÜRKİYE

DOI: 10.30804/cesmicihan.1564771

Araştırma Makalesi

YUNAN İŞGALİNİN YILDÖNÜMLERİNİN İZMİR BASININA YANSIMASI (1923-1938)*

Mustafa MUTLU**

Öz: 15 Mayıs 1919, Türk tarihinde ve özellikle İzmir için bir dönüm noktası olarak kabul edilen bir tarihtir. Bugün, Yunan kuvvetlerinin İzmir'e girişiyle başlayan işgal süreci, yaklaşık üç buçuk yıl süren zorlu bir mücadelenin ardından, 9 Eylül 1922'de sona ermiştir. Yunanlıların İzmir'i işgali, Türk milletinin hafızasında derin acılarla hatırlanan bir dönemin başlangıcı olmuş ve her 15 Mayıs, özellikle İzmirli için hüzünle anılan bir gün haline gelmiştir. İzmir basını, bu acı dolu tarihin yıldönümlerinde işgalin anısını canlı tutmak amacıyla makalelere geniş yer vermiştir. Kurtuluş Savaşı sonrasında İzmir gazetelerinde, Yunan işgaline yönelik sert eleştiriler öne çıkarken, 1930'lu yıllardan itibaren bu eleştiriler yerini daha yumuşak bir üsluba bırakmıştır. Bu değişim, dönemin siyasi ve toplumsal koşullarıyla yakından bağlantılıdır. Bu çalışma, İzmir'in işgalinin yıl dönümlerinde (1923-1938) İzmir basınında işgale dair tutumların nasıl şekillendiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu basın faaliyetlerinin Türk toplumunun tarihsel bilincine katkı sağlama ve toplumun bu konudaki duyarlılığını koruma çabasını ele alarak, dönemin basınında işgal anısının nasıl işlendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir Basını, 15 Mayıs, Yunanistan, İzmir'in İşgali, Atatürk.

REFLECTIONS OF THE ANNIVERSARIES OF THE GREEK OCCUPATION ON THE IZMIR PRESS (1923-1938)

Abstract: 15 May 1919 is a date considered as a turning point in Turkish history and especially for İzmir. The occupation process, which started with the entry of Greek forces into İzmir, ended on 9 September 1922 after a difficult struggle lasting approximately three and a half years. The occupation of İzmir by the Greeks marked the beginning of a period remembered with deep pain in the memory of the Turkish nation, and every 15 May has become a day remembered with sadness, especially for the people of İzmir. On the anniversaries of this painful date, the İzmir press gave wide coverage to articles in order to keep the memory of the occupation alive. While harsh criticisms against the Greek occupation were prominent in İzmir newspapers after the War of Independence, these criticisms were replaced by a softer style from the 1930s onwards. This change is closely linked to the political and social conditions of the period. This study aims to examine how attitudes towards the occupation were shaped in the İzmir press during the anniversaries of the occupation of İzmir (1923-1938). It also aims to reveal how the memory of the occupation was processed in the press of the period by addressing the efforts of these press activities to contribute to the historical consciousness of Turkish society and to protect the sensitivity of the society on this issue.

Keywords: İzmir Press, 15 May, Greece, Occupation of İzmir, Atatürk.

Başvuru/Submitted: 10 Ekim 2024

Kabul/Accepted: 24 Ekim 2024

* Bu çalışma, "İzmir Basınında İzmir'in İşgal ve Kurtuluşu Üzerine Bir İnceleme (1922-1938)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, ORCID: 0000-0002-3357-4567, mmutlu@bartin.edu.tr.

1. Giriş

İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri tarafından işgali, Türk tarihi açısından derin izler bırakan bir olaydır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi, İtilaf Devletleri'ne Osmanlı topraklarını işgal etme hakkı tanımıştır. Bu çerçevede, Yunanistan'ın, Batı Anadolu üzerindeki tarihsel ve stratejik emelleri doğrultusunda İzmir'i işgal etmesi kararlaştırılmıştır (Akşin, 1986).

İzmir'in işgali, Yunanistan cephesinde "Megali İdea" olarak bilinen büyük ülküsünün bir parçası olarak kabul görmüştür. Bu ideoloji, Yunanlıların Osmanlı topraklarında yaşayan Rum nüfusunu kurtarma ve Bizans İmparatorluğu'nun eski topraklarını yeniden elde etme arzusunun bir tezahürü olmuştur. Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri'nin yanında yer almış ve savaş sonrası dönemde bu devletlerin desteğini kazanarak, Batı Anadolu'da özellikle de İzmir ve çevresinde hak iddia etmiştir. Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın bu talepleri, özellikle İngiltere tarafından desteklenmiş, bu destek, İzmir'in işgaline giden yolu açmıştır (Bayar, 1986; Kalelioğlu, 2008; Kocabaş, 1984; Çapa, 1991; Artuç, 1987; Ünal, 2023).

İzmir'in işgali hem yerel halk hem de Osmanlı hükümeti açısından büyük bir şok ve hayal kırıklığı yaratmıştır. 15 Mayıs sabahı, Yunan ordusu İzmir'e çıkarma yaparak kenti işgal etmeye başlamış ve bu durum yerel Rumlar tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Ancak işgalin hemen ardından yaşanan olaylar, Türk halkı için bir trajedinin başlangıcını temsil etmiştir. Yunan askerleri ve yerel Rum çeteleri, Müslüman halka karşı saldırılar düzenlemiş, binlerce kişi öldürülmüş ve pek çok insan zorla yerinden edilmiştir. İşgal, yerel halkın gözünde Yunan ordusunun bir kurtarıcı değil, bir işgalci güç olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur (Özkaya, 1988; Köstüklü, 2006; Apak, 1990; Güneş, 2007; Hakkı Nezihi, 1925; Zeynel Besim, 1926; Zeynel Besim, 1927).

İzmir'in işgali, yalnızca Batı Anadolu'nun değil, tüm Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin ateşini yakmıştır. İzmir'de başlayan bu süreç, Türk Kurtuluş Savaşı'nın fitilini ateşleyen en önemli olaylardan biri olmuştur. Mustafa Kemal Paşa liderliğinde şekillenen Millî Mücadele, İzmir'de başlayan işgal karşıtı direnişin bir uzantısı haline gelmiştir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da örgütlenmeye başlayan bu direniş hareketini birleştirerek, ulusal bir bağımsızlık mücadelesine dönüştürmüştür. İzmir'in işgali, Türk milletinin bir araya gelerek emperyalist güçlere karşı nasıl bir direniş sergilediğinin en önemli kanıtlarından biri olarak tarihteki yerini almıştır (Baykara, 2015; Kocabaş, 2003; Ünal, 2019).

Kısacası, İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından işgali, yalnızca bir kentin değil, bir milletin geleceği açısından da kritik bir olaydır. Bu işgal, Türk halkının Millî Mücadele sürecinde kendini yeniden tanımladığı, bağımsızlık ve özgürlük için mücadele etme kararlılığını ortaya koyduğu bir dönemi başlatmıştır. Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi, İzmir'de başlayan bu direnişle birlikte tüm Anadolu'yu saran bir ateşe dönüşmüş ve nihayetinde zaferle sonuçlanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının yolunu açmıştır.

Çalışmada, 1923-1938 yılları arasında Atatürk döneminde İzmir'in işgalinin yıldönümlerinin İzmir basınındaki yansımalarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda İzmir'de yayın yapmış olan Ahenk, Anadolu, Hizmet, Sada-yı Hak, Türk Sesi ve Yürgü gazetelerinden faydalanılmıştır. İzmir basını, işgalin hem akabinde hem de işgalin yıldönümlerinde bu tarihi olaya geniş çapta yer vermiş ve işgal hadisesinin unutulmaması adına gayret göstermiştir. İşgalin yıldönümlerinde İzmir basınında yer alan yazıların dönemin toplumsal ve siyasi bağlamıyla ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile İzmir'in işgali üzerine bugüne kadar yapılmış olan çalışmaların sunumuna katkı sağlanarak, mevcut literatürün zenginleştirilmesi hedeflenmiştir.

2. İzmir Basınının Tarihsel Gelişimi

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İzmir, Türkçe basının önemli merkezlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği zorlayıcı koşullara rağmen, İzmir'de faaliyet gösteren bazı Türkçe gazeteler yayın hayatlarını devam ettirmeyi başarmıştır. Mondros

Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı dönemde, İzmir'de yayımlanan Ahenk, Anadolu, Duygu ve Köylü gazeteleri, Türkçe basının önde gelen temsilcileri arasında yer almayı sürdürmüştür. Ahenk gazetesi, 1895 yılından itibaren yayın hayatına devam etmiş olup, genellikle ılımlı bir yayın politikası benimsemiştir. Öte yandan, Anadolu gazetesi, eski İttihat gazetesinin yerini alarak Haydar Rüştü'nün yönetiminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli yayın organlarından biri haline gelmiştir. Haydar Rüştü'nün yayımladığı bir diğer gazete olan Duygu, akşam gazetesi olarak çıkmıştır. Hem Duygu hem de Anadolu gazeteleri, İzmir'e yönelik tehlikeleri erkenden fark ederek Ege bölgesindeki Türk çıkarlarını savunan başlıca yayın organları arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra, Köylü gazetesi, özellikle Yunan taleplerine karşı kararlı bir mücadele sergilemiş ve vatansever bir duruşla ülke menfaatlerini savunma görevini üstlenmiştir (Arıkan, 1988). Mütareke döneminde İzmir'de çeşitli yeni gazeteler yayın hayatına başlamıştır. Bu gazeteler arasında, Hasan Tahsin tarafından çıkarılan Hukuk-u Beşer gazetesi dikkat çekmektedir. Hasan Tahsin, İttihatçı Anadolu ve Duygu gazetelerine karşı bir tavır almış, ancak İtilaf Devletleri yanlısı basına da mesafeli bir yaklaşım sergilemiştir. Bu dönemde ayrıca İslahat, Şark ve Sada-yı Hak gazeteleri de yayınlanmaya başlamış ve İzmir basınında yerini almıştır (Arıkan, 2001; İnuğur, 1993).

Bilindiği üzere, İzmir'in işgali büyük bir trajediyle başlamış ve ardından basın susturulmuştur. Mütareke döneminde Yunan emperyalizmine karşı direniş gösteren Köylü gazetesi, zamanla kurtuluşu işgali desteklemekte bulmuştur (İnuğur, 1993).

15 Mayıs günü Yunanlıların İzmir'e çıkışıyla ilgili olarak İtilaf yanlısı gazeteler, bu işgalin sorumluluğunu İttihatçılara yüklemiştir. 15 Mayıs akşamı yayımlanan İslahat gazetesi ise bu durumu önemsiz bir işgal olarak değerlendirip sağlam mevkilere ait bir gelişme olarak nitelendirmiştir (Arıkan, 1988).

İzmir'in işgalinden beş gün sonra, 20 Mayıs 1919 tarihinde Ahenk gazetesinin başyazı kısmı boş bir şekilde yayımlanmıştır. Bu tür boşluklara sadece gazetenin ilk sayfasında değil, diğer sayfalarında da sıkça rastlanması, giderek olağan bir hale gelmiştir. İzmir İşgal Kuvvetleri Komutanı, İzmir'deki gazeteleri kendi ülkesinin yayın organları gibi kullanmış, çeşitli yasaklamaların ve kısıtlamaların İzmir basınında yer almasını zorla sağlamıştır. 25 Mayıs 1919 tarihinde İşgal Kuvvetleri Komutanının emriyle İzmir gazeteleri, toplantı yapma ve seyahat özgürlükleri kısıtlandığını bildirmiştir. Bu karara göre, Türklerin izinsiz toplanması, konferans düzenlemesi, konuşma yapması ve seyahat etmesi yasaklanmıştır (Özkaya, 1985; Umar, 1974). Ancak kurtuluştan sonra yeni bir dönem başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanından Atatürk'ün vefatına kadar geçen 15 yıllık dönemde, İzmir basını oldukça zengin ve etkili bir varlık göstermiştir. Bu süreçte, İzmir basınında önde gelen gazeteleri Ahenk, Anadolu, Hizmet, Yeni Asır, Halkın Sesi ve Ticaret'tir. Bunun yanı sıra, Sada-yı Hak, Türk Sesi, Ahali, Türk İli, Yeni Gün, Serbes Cumhuriyet, Ulusal Birlik, Işık, Hürriyet, Memleket ve Akın gibi daha çok fikir ağırlıklı olan, ancak uzun ömürlü olmayan gazeteler de yayımlanmıştır (Akkoyun, 1995).

Kurtuluştan sonra İzmir basını yeniden şekillenmeye başlamış ve Ahenk, Şark ve Sada-yı Hak gibi gazeteler yayınlarını sürdürebilmiştir. Antalya'dan geri dönen Haydar Rüştü de Anadolu gazetesini İzmir'de yeniden yayına sokmuştur. Yayın alanları sınırlı olan bu basın organları, genel olarak rejimi demokrasinin önünde tutmuş, ancak siyasi tercihlerde farklı pozisyonlar almışlardır. Örneğin, Anadolu gazetesi Cumhuriyet Halk Fırkası'nı desteklerken, Sada-yı Hak ve Ahali gazeteleri Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan yana tavır almış; Hizmet, Yeni Asır ve Halkın Sesi gazeteleri ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemiştir. Basının, iktidar ya da muhalefet safında yer alarak pozisyonunu buna göre belirlemesi ve belli bir kitleye dayanması, o dönemde doğal bir tutum olarak değerlendirilmiştir (Arıkan, 2003; Akkoyun, 1995).

İzmir basınında, birçok öğretmen ve avukat makale ve açık mektuplar yazarak yazarlar arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra, milletvekilleri Haydar Rüştü, Enver, Mustafa Kemal ve Benal Nevzat (Hanım) ile bakanlar Mustafa Necati ve Mahmut Esat (Bozkurt) da önemli sayıda

makale kaleme almışlardır. Ayrıca, Cevriye İsmail ve Hasena Nalan gibi kadın yazarların varlığı, İzmir basınına büyük bir zenginlik katmıştır (Akkoyun, 1996).

İzmir basınının kendi içindeki çekişmeleri, derinlemesine incelenebilecek kadar kapsamlıdır. Anadolu-Yanık Yurt (Hizmet), Anadolu-Sada-yı Hak, Yanık Yurt-Yeni Gün, Türk İli-Yeni Gün, Hizmet-Yeni Asır, Halkın Sesi-Hizmet ve Anadolu-Halkın Sesi arasındaki çatışmalar dikkat çekicidir. Ayrıca, 1925 yılında yaşanan Sada-yı Hak ile Hâkimiyet-i Milliye arasındaki gerilim de bu dönemin önemli olaylarından biridir. Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, Sada-yı Hak gazetesi kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Basın dünyasında yaşanan yoğun çatışmaların dışında kalmayı başarabilen tek gazete, benimsemiş olduğu ılımlı ve pasif çizgisiyle Ahenk olmuştur. Ancak, bu politikaya rağmen Ahenk gazetesi de yayın hayatını uzun süre sürdürememiştir. 1922-1938 yılları arasında İzmir basını, karşılaştığı tüm zorluklara ve baskılara rağmen, önde gelen temsilcileriyle varlığını korumayı ve güçlendirmeyi başarmıştır. Sada-yı Hak gazetesi, 17 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında kapatılmış; ancak gazetenin yöneticileri, 15 Haziran 1930'da Halkın Sesi adlı yeni bir gazete yayınlamaya başlamıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu, basın üzerindeki baskıları artırarak düşünce özgürlüğünü sınırlandırmış olsa da, bilimsel ve fikri tartışmaların ivme kaybetmeden devam ettiği gözlemlenmiştir (Akkoyun, 1996).

İzmir basını, üstlendiği işlevler açısından önemli bir rol oynamıştır. 15 Mayıs'ı anlatan yazılarında, işgali unutmamak ve acıyı taze tutmak amacıyla uyarıcı ve hatırlatıcı içerikler sunmuştur. 9 Eylül'de ise, kurtuluşun hikâyesini anlatarak milli duyguları canlı tutmaya çalışmış, kazanılan zaferin önemi, bu zaferden çıkarılacak dersler ve bayram kutlamalarının hazırlıklarını halka duyurarak o günlerin anlamını pekiştirmiştir. Yapılan etkinliklerle de bu tarihlerin hatırlanması açısından önemli bir görev üstlenmiştir.

3. İzmir Basınının Kaleminden Yunan İşgaline Dair Hatıralar

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgali hem bölgesel hem de ulusal hafızada derin izler bırakan travmatik bir olay olarak Türk tarihinde yerini almıştır. İzmir basını, işgalin yıldönümlerinde bu travmanın toplumsal bellekte canlı kalmasını sağlamış ve işgalin neden olduğu yıkımı, toplumsal acıyı ve direniş bilincini yeniden üretmiştir. Basın aracılığıyla sürdürülen bu hatırlama pratiği, sadece İzmir halkı için değil, tüm Türkiye için bir dayanışma ve ulusal bilinç inşa etme amacı taşımıştır.

Anadolu gazetesinin 9 Eylül 1925 tarihli nüshasında, İzmir'in işgal sürecinde Müttefik Devletler arasındaki diplomatik ilişkiler ve Yunanistan lehine verilen kararlar geniş bir biçimde ele alınmıştır. Özellikle Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un, İzmir işgaliyle ilgili stratejik talepleri ve işgalin hazırlık aşamasındaki rolü detaylandırılmıştır. Venizelos'un, işgalin 12 saat önce Türk makamlarına bildirilmesini ve İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'un işgali bizzat İzmir'de yönetmesini istemesi, diplomatik hazırlıkların ne denli dikkatli ve planlı bir şekilde yapıldığını göstermektedir. Venizelos'un Türkleri yakından tanıdığı ve 12 saatlik kısa bir bildirim süresinin direnişi önleyeceğine dair inancı, işgal sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesi açısından kritik bir faktör olarak sunulmuştur ("Meşum işgal nasıl olmuştu?", 1925; Jaeschke, 1968; Çukurova, 1987; Mert, 2010).

İşgalin diplomatik altyapısı, Mondros Mütarekesi'nin hükümleri doğrultusunda belirlenmiş ve İzmir'in işgali, mütarekenin yedinci maddesine dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Müttefik Devletler, İzmir ve çevresinin Yunan kuvvetlerine devrini planlamış ve bu karar, İzmir'deki yerel halk üzerinde büyük bir tedirginlik ve huzursuzluk oluşturmuştur ("Meşum işgal nasıl olmuştu?", 1925).

İzmir'in işgaline dair basında yer alan yazılarda, Vali Kambur İzzet ve XVII. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa'nın tavırları sert bir şekilde eleştirilmiştir. Hizmet gazetesinde yer alan yazılarda, bu iki ismin işgale karşı etkisiz kaldığı ve hatta bir tür teslimiyetçi bir tavır sergilediği vurgulanmaktadır. Zeynel Besim Bey'in kaleme aldığı yazılarda, Vali ve Kumandan'ın işgale karşı direnişi organize etmedikleri, aksine halkı pasif kalmaya teşvik ettikleri

belirtmiştir. Özellikle Vali Kambur İzzet'in gençlerin direniş çağrularına kayıtsız kalması ve XVII. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa'nın silahlı direniş önerilerini reddetmesi, vatana ihanetle eşdeğer bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Basında yer alan bu eleştiriler, İzmir'in işgalinin önlenemez olduğuna dair bir inanç üzerine inşa edilmiştir. Eğer Vali ve Kumandan işgale karşı etkin bir direniş organize etmiş olsaydı, İzmir'in işgal edilmesinin mümkün olmayacağına dair güçlü bir kanaat mevcuttur. İzmir'in bu iki liderin "vatana ihanet" olarak değerlendirilen tavırları nedeniyle Yunan kuvvetlerine teslim edildiği görüşü, İzmir halkı nezdinde derin bir öfkeye yol açmıştır (Zeynel Besim, 1927; *Hizmet*, 15 Mayıs 1927, *Hizmet*, 15 Mayıs 1928).

İzmir'in işgaline karşı halkın gösterdiği tepkiler ve direniş çabaları da İzmir basınında yer bulan hususlardan biri olmuştur. *Hizmet* ve *Ahenk* gazeteleri, İzmir'in işgali öncesindeki atmosferi ve halkın içinde bulunduğu çaresizliği detaylı bir şekilde yansıtmıştır. Gençlerin Sultani Mektebi'nde toplanarak "*Redd-i İlhak Cemiyeti*" adıyla bir komite kurmaları ve işgale karşı silahla direnmeleri gerektiğine dair tartışmaları, bu dönemde halkın içinde bulunduğu gerilim ve çaresizliği açıkça ortaya koymaktadır. Bu gençlerin direnişe hazır olmalarına rağmen, merkezi hükümetin ve yerel yöneticilerin desteğini alamamaları, halkın örgütlenmesini ve etkili bir direniş gerçekleştirilmesini engellemiştir. Basında yer alan yazılarda, halkın işgalin bir kader olarak kabul etmek yerine, direniş çağrısında bulunmasına rağmen, yeterli kaynak ve desteğin olmaması nedeniyle bu direnişin başarısızlığa uğradığı belirtilmektedir (Zeynel Besim, 1926; Zeynel Besim, 1927; *Hizmet*, 15 Mayıs 1928; *Ahenk*, 15 Mayıs 1927).

Yunan işgalinin ardından İzmir'de yaşanan katliamlar, yağmalar ve zulümler, basında geniş yer bulmuştur. *Ahenk* ve *Hizmet* gazeteleri, Rum ve Ermeni grupların Yunan işgalini coşkuyla karşıladıklarını, Yunan bayraklarıyla sokaklara dökülüp işgalcilere destek verdiklerini ve Türk mahallelerine saldırdıklarını aktarmıştır. İzmir'in işgal günü olan 15 Mayıs'ta, Rum ve Ermeni topluluklarının, Türk mahallesine saldırarak yağma ve katliam eylemlerinde bulunduğu, Yunan askerlerinin bu olaylara seyirci kaldığı ifade edilmiştir (Mehmet Şevki, 1925; *Ahenk*, 15 Mayıs 1927).

Mehmet Şevki Bey'in *Ahenk* gazetesinde kaleme aldığı yazı, İzmir'in işgali sırasında yaşanan yağma ve katliamları detaylı bir şekilde işlemiştir. Özellikle Kemeraltı ve Basmahane gibi bölgelerde yaşanan şiddet olayları, halkın yaşadığı korku ve dehşeti gözler önüne sermiştir. Yunan askerlerinin kışla önünde Türkleri katletmesi ve şehirdeki dükkânların yağmalanması, işgalin yarattığı tahribatın en çarpıcı örneklerinden biridir (Mehmet Şevki, 1925).

Basında yer alan bu anlatılar, işgalin yalnızca askeri bir operasyon olmadığını, aynı zamanda Türk halkına yönelik sistematik bir şiddet ve zulüm dalgası olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Yunan kuvvetlerinin, yerli Rum ve Ermeni işbirlikçileriyle birlikte gerçekleştirdiği bu saldırılar, halkın toplumsal belleğinde derin izler bırakmıştır.

İzmir'in Yunan işgaline karşı direnişi, aynı zamanda Türk bağımsızlık mücadelesinin başlangıcına işaret etmiş ve İzmir'in kurtuluşuna giden yolu hazırlamıştır. Anadolu gazetesinin 15 Mayıs 1938 tarihli nüshasında, İzmir işgali sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da hazırlıklarını tamamlayarak Samsun'a çıkmaya hazırlandığı anlatılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak başlattığı Millî Mücadele, İzmir'in kurtuluşuna ve nihayetinde Türkiye'nin bağımsızlığına giden yolun başlangıcı olmuştur ("15 Mayıs", 1938).

İzmir'in işgaline karşı duyulan öfke ve intikam arzusu, İzmir basınında Kurtuluş Savaşı'na dair anlatılarda işlenen önemli bir unsur olmuştur. İzmir'in kurtuluşu, yalnızca bir şehir değil, tüm Türkiye için ulusal bağımsızlığın kazanıldığı bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Bu bağlamda, İzmir'in işgali Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde önemli bir simge haline gelmiştir.

4. Yıldönümlerinde İzmir'in İşgaline Dair Söylemler

Atatürk döneminde İzmir'in Yunan işgali, özellikle yıldönümlerinde İzmir basınında önemli bir yer tutmuştur. Ahenk, Anadolu, Hizmet, Sada-yı Hak ve Türk Sesi gibi dönemin önde gelen İzmir gazeteleri, 15 Mayıs tarihini anmaya yönelik baş yazılar ve manşetlerle, bu acı dolu günün unutulmaması gerektiğini vurgulamışlardır. 15 Mayıs'ın anlamı, İzmir halkında yarattığı derin etkiler ve işgalin toplumsal hafızada bıraktığı izler, her yıl dönümünde işlenen temel konular olmuştur.

15 Mayıs Yunan işgaline ilişkin yapılan değerlendirmelerde, gazete manşetleri, başlıklar ve işgale dair yayımlanan fotoğraflar, önemli bir inceleme alanı teşkil etmektedir (*Hizmet*, 14 Mayıs 1926; *Sada-yı Hak*, 15 Mayıs 1924; *Yürgü*, 15 Mayıs 1935). Manşet yazıları ve başlıklar, işgalin toplum üzerinde yarattığı derin travmaların halkın ruh haline nasıl yansıdığını ortaya koymasından bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Dönemin basını incelendiğinde 15 Mayıs'ta gazete manşetlerinde şu başlıklar tespit edilmiştir (*Ahenk*, 15 Mayıs 1924, 1; *Ahenk*, 15 Mayıs 1927, 1; *Ahenk*, 15 Mayıs 1928, 1; *Anadolu*, 15 Mayıs 1924, 1; *Hizmet*, 15 Mayıs 1926, 1; *Hizmet*, 15 Mayıs 1930, 1; *Sada-yı Hak*, 15 Mayıs 1924, 1; *Yürgü*, 15 Mayıs 1935, 1):

335 Senesi Mayısının On Beşinde Haydutlar İzmir'e Ayak Basmışlardı. Türkler! İntikam Hislerinizi Tazeleyiniz", "Bugün Türk Vatanının Gözbebeği Güzel İzmir'imiz Düşman Eline Düşmüştür. Başbuğu, büyük halaskarımız Gaziyi, kahramanlarımızı tazimat ile selamlayınız. Onlar ki, düşmanın yaptığını yanına koymadılar. Onu tenkil ederek bütün bir vatanın gözbebeği İzmir'i kurtardılar", "Aziz Türk Kahraman İzmirli! Bugün düşmanın ve kendi kucağında büyütüp mesut yaşattığın nankör yabancıların kancıkça taarruzuna uğradığın kara günün yıl dönümüdür. O günü hiç hatırdan çıkarma...", "Ey İzmirli ve Ey Vatandaş, 15 Mayıs 1335 matemini bütün teferruatıyla ve daima hatırdan çıkarma! Yunanlılarla beraber dünya milletleri de şunu kati olarak bilmelidirler ki Türk milletinin hürriyet ve istiklali ancak ezeliyet ve ebediyetle ifade edilebilir", "İzmir Şehri Yunanlılar Tarafından Nasıl İşgal ve Esir Edilmişti?", "Matem gününüz 15 Mayıs 1335 tarihini hatırlıyor musunuz?", "15 Mayıs Türk tarihinin en siyah ve mateminin sahifesidir", "Acı Maziye Anarak İbret Alınız".

15 Mayıs, Türk halkı için yalnızca bir işgal tarihi değil, aynı zamanda ulusal bilincin canlandığı, direnişin filizlendiği bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmelidir. İşgale karşı verilen tepkiler, halkın içinde bulunduğu öfkeyi ve derin kederi gözler önüne sermektedir. Dönemin gazetelerinde yer alan manşetler, halkın işgal karşısında yaşadığı travmayı ve bu travmanın toplumsal bellekte bıraktığı izleri net bir şekilde yansıtmıştır. Gazetelerde yer alan ifadeler, işgalin Türk milletinin kalbinde dayanılmaz bir sızı oluşturduğunu, bu sızının yıllar boyunca hafızalardan silinmediğini göstermiş ve bu olayın anılması, his ve duyguların diri tutulması açısından önem arz etmiştir.

İşte bu duygular içerisinde 15 Mayıs'ın manası ve Türk milleti için ne anlam ifade ettiğini ortaya koymak önemlidir. "15 Mayıs" kelimesinin ne anlam ifade ettiğini o dönem basınına yansıyan haberlere bakarak görmek mümkündür. Zeynel Besim Bey "15 Mayıs" adlı yazısında şu sözleri söylemiştir (Zeynel Besim, 1926, 1; Zeynel Besim, 1927, 1; Zeynel Besim, 1928, 1):

9 Eylül'de hepimiz mesti zaferle bahş oluyoruz. Bu, İzmirlilerin hakkıdır. Fakat 15 Mayıs'ında o kara işgal gününü hatırlayarak kendimizi tazelemek ve bizim için can veren şehitleri düşünmek zaruretindeyiz. 15 Mayıs 335 tarihinde İzmir'in sinisini çiğneyen düşman çizmesi Türklerin kalbinde dayanılmaz bir sızı yarattı. İzmir'e ayak basan Yunan ordusu - tıpkı durgun suya atılan taş gibi - Türk'ün vatanının hudutlarına dayanan dalgalar vücuda getirdi. Türk'ün o gün ciğergahından çıkan "ah!!" 9 Eylül'e kadar devam etmiştir. O ahın aleviyle cihan tutuştu, kâinat yandı. Bütün bir milleti derin bir hicran cehennemine atarak vatan aşkının ateşleriyle yakan İzmir işgali nasıl unutulur.? O işgal ki Türk milletinin lehine bir ahenk verilerek haddini aynı intizam ve aynı ıttıratla ettirdi. Onu unutmak kabul müdür? 15 Mayıs'ta Türk vatanın üstüne simsiyah bir matem örtüsü çekilmişti. Orduyu hazin âvârın altında dökülen gözyaşlarından mürekkep seyl-ü iman ve itminandır ki düşmanı dalgalarıyla sürterek boğmuştur. 15 Mayıs'ın ilk facia dakikası 9 Eylül 'ün büyük zaferini görürdü. Muazzam bir milletle baştanbaşa bir vatan sarsıldığı güne biz 15 Mayıs diyoruz. 15 Mayıs 1335 kuvvetin hakka bütün mevcudiyetle saldırdığı tarihtir. Silahlarından tecrit edilmiş kahraman bir milletin taşıyana duçar taarruz

olmasına 15 Mayıs'tan daha mükemmel misal bulmak kabul değildir. 15 Mayıs 1335 taarruzu Türkün mevcudiyetini istihdaf ediyordu.

Özellikle, Zeynel Besim Bey'in şu ifadesi dikkat çekicidir: "*İzmir'e ayak basan Yunan ordusu – tıpkı durgun suya atılan taş gibi – Türk'ün vatanının hudutlarına dayanan dalgalar vücuda getirdi.*" Bu cümle, İzmir'in işgalinin sadece yerel bir olay değil, ulusal direnişi tetikleyen bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. İzmir işgali, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin başlangıcı olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda anılması, ulusal hafızanın diri tutulması açısından büyük bir öneme sahiptir.

İzmir'in işgaline yönelik basındaki diğer yazılar ise, bu kara günün ulusal bir ders niteliği taşıdığına işaret etmiştir. Yürgü ve Sada-yı Hak gibi gazetelerde, işgalin sadece bir yenilgi değil, aynı zamanda zaferi müjdeleyen bir dönemin başlangıcı olduğuna dikkat çekilmiştir:

15 Mayıs, Türk'ün en masum ve en felaketli günü ihtiva ettiği kadar saadet ve istiklali temin eyleyen büyük günlerin başlangıcı olmak itibarıyla en mesut günlerin sahibidir. Mayıs, kara ve parlak günlerin yerleştiği bir aydır (*Sada-yı Hak*, 15 Mayıs 1924, 1).

15 Mayıs'ta işgal vuku buldu. Bu işgalin yarattığı aksülamel Türk yurdunu dalgalandırdı. İşte bu dalgalanma neticesindedir ki büyük ulusumuzun bağrından büyük Atatürk doğmuş ve yurdu kurtardıktan sonra bu yüksek ve şerefli duruma getirmiştir. Bu bakımdan 15 Mayıs 1919 tarihine acılığı kadar hürmetle bakmamız bile gerektir (*Sun*, 1935, 1).

İnsanoğlunun deneyimlediği her olay, toplumlar için önemli bir tecrübe kaynağıdır. Geçmişte yaşanan hadiselerden ders çıkarılması ve aynı hataların tekrarlanmaması, toplumsal ilerleme açısından hayati bir önem taşımaktadır. Olayların eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, gelecekte benzer sorunlarla karşılaşmamak adına gerekli bir stratejik yaklaşımdır. Bu çerçevede basına göz atıldığında:

Bugünü ve bugünleri takip eden günleri unutma, Türk'ten gayri kimseye nafi olacak, vaziyet almadan evvel bunları düşün. Bunları daima bil, bu fecaatin tarihinde misli yoktur. Görüyorsun ki düşmanların eline fırsat geçince neler yapıyorlar. Neler yapmak istiyorlar (*Ahenk*, 15 Mayıs 1927, 1).

15 Mayıs tarihini ibret ve dikkatle mütalaa ediyoruz ve o tarihin fena hüviyetinde Emperyalist dünyanın sağır vicdanını görüyoruz. Bugün aynı halin tekrarında menfaat uman Avrupa, gözlerini Türk'ün şerefli varlığına dikemiyor, iftirasını tatmin için Afrika çöllerinde macera düşünüyor (*Sun*, 1935,1).

On beş Mayıs ve on beş Mayıs'ı takip eden günlerdeki hadisat mezalimi hiçbir zaman göz önünden ayırmamalıyız. O meşum günlerin mahmul olduğu pek çok feci hadiseler bize nasıl çalışmaklığımız, düşmanlara ve dost gibi görünenlere karşı nasıl vaziyet almaklığımız lazım geleceğini anlatmaya yarar. Türk o zaman adalet ve hakkın dostu olarak Türk'ten gayri kimseyi görmemişti. Binaenaleyh Türk daima kendi için kendi kuvvetinin kemalini muhafaza için çalışmalıdır. Türk'ten gayri herhangi bir kimsenin nef'ine hadim olmaktan kaçalım, yalnız ve yalnız kendimizi düşünmekten başka kendimize birbirimize ehemmiyetle, şiddetle nafi olmaktan başka, yapacağımız iş yoktur (*Mehmet Şevki*, 1927, 1).

şeklindeki yazılarla özellikle 15 Mayıs tarihinin sembolik anlamı üzerinden, emperyalist güçlerin Türk ulusuna karşı tutumlarına dikkat çekilmiş ve bu olayların, Türk milletinin yalnızca kendi gücüne güvenmesi gerektiğine dair bir uyarı niteliği taşıdığı belirtilmiştir. Ayrıca ulusal birliğin korunması gerektiği ve Türk milletinin kendisine yönelik tehditlere karşı daima uyanık olması gerektiği vurgulanmıştır.

15 Mayıs gibi günleri anmak ve bunları gelecek nesillere aktarmak millet bilincini güçlendirmesi bakımından önemlidir. Bu sayede toplum birbirine daha sıkı bağlanabilir ve geçmişinden ders alan yeni nesil geleceğini bir anlamda inşa eder. 15 Mayıs'a dair söylemlerde bu tarz yaklaşımları da görmek mümkündür. Bu bağlamda:

Ey İzmirli, ey Yunan işgali görmüş vatanadaş! Bu matemli günde, meşum Yunan işgalinin sene-i devriyesi olan bugünde bir an için kendini bütün dimağı meşguliyetlerinden ayır ve kara günleri bir hatırla! Yunan işgalinin değil bizde, hatta toprak ve taşlarımızda bile bıraktığı hunin ve meşum hatıraları daima tazelemek, o günlerin feryat ve iniltilerinden bir mevcisini bile zıya' uğratmak ey İzmirli ve ey vatanadaş en hakiki ve en büyük bir millet ve memleket borcudur!



Varlığını ve diyarını en iyi seven ve müdafaa edebilenler, varlıklarının ve diyarlarının uğradıkları zulümleri hatırlayarak ona göre istikballerini hazırlayanlardır (*Anadolu*, 15 Mayıs 1927, 1).

On beş mayısın müspet, menfi ne kıymeti vardır? On beş mayıs hatırlanması gerekir mi? Milletlerin hayatında da, kendi hayatımızda gördüğümüz gibi daima lezzetle ekilecek soymalı, muhteşem, saadet bahş-i günler bulunur. Onları tatlı tatlı topluca yaşamak bize itminan, heyecan, yekdiğerimize bağlanma ve birbirimizi sevme kabiliyeti verir. O günü tesit ettikten sonra müessiri hayatımız bir kat daha hararetlenmiş ve kuvvetlenmiş olur. Birbirine kayrılanlar, darılanlar barışır.. İnfiallerini, küskünlüklerini unuturlar. On beş mayıs, menfur düşmanın içerideki hıyanete güvenerek kordona çıkmaya cesaret ettiği gün.. Muhakkak ki, kara, kapkara günlerimizden biridir. O gün memleket tek bir göz, tek bir gönül gibi ağladı, inledi. On beş Mayıs, Yunanlığın, içeride gafletle, cehalet ve müsamaha ile çoğalan anasır-ı müdireye istinat ederek sahillerimize çıkmaya ve elimizden bir bedel yurdumuzu almaya kıyam ettiği gün, mücadele bir devam iken, ve zafer henüz tahkik etmemişken bizim için fevkalade acı ve elim idi. O zamanlar bugünü, bugünün acısını yan yana tekrarlardık. 15 Mayıs artık sevgili milletimizin geçmiş hayatında bir korkulu rüyadır, bu kanlı kabustan eskisinden daha şen ve daha zinde uyandı. Milletlerin hayatında iki buçuk sene bir dakika bile değildir. Korkulu bir rüyayı bir kâbusu uzun müddet unutmamak, her sene muntazaman milletçe hatırlamamak pekte doğru olmaz. Bütün heyecanlı ve karışık rüyalar gibi, bütün kabuslar gibi acı ve keder vermekten, ağlamaktan ziyade bu hal bizleri sıkır ürpertir. 15 Mayıs fedakâr, aziz ve ebedi milletimiz kırmızı ve ateşten kanıyla temizledi. Gölgelemek istenilen o sahifeden muhteşem, müşaşa bir güneş daha çıktı. Milli tarihimiz hala o güneşin altın ışığıyla parıl parıl yanyor (Mehmet Mithat, 1924, 1).

şeklindeki söylemlerle, 15 Mayıs'ın unutulmaması ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ifade edilmiştir. İzmir halkına yönelik yapılan çağrılar, bireylerin bu kara günü unutmamaları gerektiğini, çünkü geçmişte yaşanan zulümlerin hatırlanmasının, geleceğin daha güçlü bir şekilde inşa edilmesine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Ayrıca bu anma sürecinin sadece bir yas hali olmadığı, aksine halkın birlik ve beraberliğini pekiştiren, toplumsal hafızanın canlı tutulduğu bir eylem olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bunun yanında 15 Mayıs'ın kara bir gün olarak tanımlanmasının ardından, bu kara günlerden sonra Türk milletinin daha güçlü, daha diri bir şekilde uyandığı vurgusu, metinde çarpıcı bir dönüş noktasıdır. 15 Mayıs Türk milletinin yaşadığı en büyük travmalardan biri olarak görülse de bu travmanın sonrasında milli bir uyanışa ve dirilişe yol açtığı savunulmuştur. Böylece, Türk milletinin bu kâbus gibi dönemden zafer ve bağımsızlıkla çıkışı bir gurur kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

5. İşgalin Yıl Dönümlerinde Basının Türk- Yunan İlişkilerine Bakışı

Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi ile tamamen savunmasız bir duruma düşmüştür. Paris Barış Konferansı'nda İzmir'in Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmış ve bu durum, Türkler açısından büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetlerinin İzmir'e girişiyle başlayan işgal dönemi, 9 Eylül 1922'de Türk ordusunun Yunan güçlerini şehirden çıkarmasıyla son bulmuştur. Bu süreçte, yaklaşık üç buçuk yıl boyunca İzmir halkı, zulüm, baskı ve tacizlere maruz kalmış ve derinden etkilenmiştir. İzmir'in işgali, halkın hafızasında silinmez bir yara olarak yer etmiş ve 15 Mayıs tarihinin her yıl dönümünde bu acı hatıra yeniden canlanmıştır. Kurtuluştan 1930 yılına kadar geçen sürede acıların tazeliği ve iki ülke arasındaki ilişkilerin gergin bir vaziyette oluşu İzmir basınının söylemleri de aynı doğrultuda etkilemiştir. İzmir basını yaşanan hadiselerin ve yapılan zulümlerin unutulmaması yönünde işgalin yıldönümlerinde yazılar kaleme almıştır. 15 Haziran 1930 tarihinde iki ülke arasında yapılan Ankara Antlaşması sonrasında ikili ilişkiler normalleşmiş ve bu durum İzmir basınının söylemlerine de yansımıştır.

İlk dönemlerde İzmir basınındaki yazılar, Yunan işgaline karşı duyulan öfkeyi yansıtmıştır. Ahenk gazetesinin 15 Mayıs 1924 tarihli nüshasında “*Türkler! İntikam hislerinizi tazeleyiniz*” başlığını atarak şunları yazmıştır (*Ahenk*, 15 Mayıs 1924, 1):



...Unutmayalım ki bugün safahatı cümlemizin malumu olan on beş mayısın sene-i devriyesidir. Bugün bir vazifemiz vardır. O da bugün şehit olanları taziz ve terkimdir. Ve bugün başlayarak bugünkü halas devrini tarihte misli olmayan ahz-ı sar harikalarıyla küşat ve temin eden millet evlerinin şehitlerini milletle tebcidir. Ve sonra haydutları, canileri tel'indir. Ve daha sonra da intikam hislerini tazelemektir...

İzmir'in işgali hadisesi, ilk yıldönümlerinde İzmir basınında derin bir öfke ve intikam duygusunu ortaya koymaktadır. Ahenk gazetesinin 15 Mayıs 1924 tarihli nüshasında yayımlanan "*Türkler! İntikam hislerinizi tazeleyiniz*" başlıklı yazı, bu öfkeyi ve intikam arzusunu açıkça yansıtmıştır. Yazı, halkı şehitlerini anmaya ve işgalin acı hatırasını unutmamaya davet etmektedir. Bu tür yazıların, İzmir basınıının ilk dönemlerinde halkın yaşadığı travmayı yeniden canlandırarak, işgale karşı güçlü bir direniş ruhunu pekiştirme amacı taşıdığı söylenebilir.

Öte yandan, aynı dönemde Türk Sesi gazetesinde Mehmet Mithat Bey'in kaleme aldığı yazı daha ılımlı bir yaklaşım sunmaktadır. Yazar Mehmet Mithat Bey *On Beş Mayıs* başlıklı yazısında konuya dair şu sözleri sarf etmiştir (Mehmet Mithat, 1924, 1):

Yunanlılık bugün bir tehlike midir? Bu Yunanlılık bugün bizim için korkunç bir düşman mıdır? Yunanlılık ve Yunanistan şüphe yok ki bizim madame'l-hayat ısınamayacağımız, seveyeceğimiz bir unsurdur. Çünkü felaketi ve acıyı unutmamızın ihtimali yoktur. Fakat Yunanlılık bizim için artık tehlikeli değildir. Onlardan bize bir sevk-i fesatta daha bulunmak iktidarı, asırlarca münselib oldu. Bu neticeyi 26 Ağustos'ta başlayan ve dokuz Eylül'de kemal-i şan ve şerefle neticelenen büyük Türk taarruzu meydana getirmiştir. Yunanlılık, kendisi için en müsait ve bizler için namüsait, bir zamanda Türklükle at ve silah oynatmayacağını, hem de pek feci ve kanlı bir şekilde, tecrübe etmiş ve anlamıştır. Yunanistan'dan Türkiye ve Türklüğe bir cihan-ı husumetin içinde ve arasında da olsa korkmaz. Bu tecrübe edilmiş ve tahkik etmiştir. 328 Balkan Harbi'nde başlayan ve 9 Eylül 338de biten Türk-Yunan mücadelesi bu kat'i düsturu doğurmuştu. Yunanlılık Türklük için ehemmiyetli bir tehlike olmak istidadını gaip ederken sonra, ve elimizden almak istedikleri kıymetli yurdu yakar ve tamamen temiz bir şekilde tekrar elde ettikten sonra, bugün artık meraretini ve acısını gaip etmiştir. 15 Mayıs'ın acısı 9 Eylül'de çıkmıştı. 15 Mayıs'ın intikamı 9 Eylül'de alındı.

Yunan işgalini "*artık bir tehdit olarak görmeme*" anlayışını dile getiren Mehmet Mithat Bey, 9 Eylül 1922'de kazanılan zaferin bu tehlikeyi bertaraf ettiğini ve Yunanistan'ın artık Türkiye için bir düşman olmadığını ifade etmiştir. Bu tutum, savaş sonrasında barışçıl bir yaklaşımı teşvik etme çabası olarak değerlendirilebilir. Yunanlıların, Türklere karşı yeni bir tehdit oluşturamayacakları vurgulanarak, İzmir'in kurtuluşuyla birlikte bu tehlikenin tarihte kaldığı düşüncesi savunulmuştur.

Yine Hizmet gazetesinin "*Matem*" başlıklı yazısında ise şöyle yazmaktadır ("*Matem*", 1929, 1):

15 Mayıs 1335. Bu tarih İzmir'in işgaline müsadif, yani İzmir'in matem günüdür. İzmirli! Bugün iki dakikanızı İzmir yollarında can veren şehitlerinizi düşünmeye hasredeceksiniz. Bugün yalnız İzmir'in değil ve fakat tek mil Türkiye'nin ve tek mil Türklerin matem günüdür. Dünyanın en pespaye milletlerinden birisi İzmir'i bugün işgal etmişti. Vatandaş! Gel beraber yeminimizi tekrar edelim: Bu namertçe işgalin kinini milliyetimiz hakkı için unutmayacağız ve gelecek nesillere bu kini aşlamak vazifesinden bir dakika bile fariğ olmayacağız.

Benzer şekilde, Hizmet gazetesinin 15 Mayıs 1930 tarihli "*Kinimiz Dinimizdir!*" başlıklı yazısında işgalin unutulmaması gerektiği, aksine bu kin duygusunun gelecek nesillere aktarılması gerektiği belirtilmiştir (Zeynel Besim, 1930, 1):

Yolunan nine saçları, kaybolan gelin ırzları, öldürülen vatan çocukları ve senelerce vatan cüda bırakılan memleket gençleri 15 Mayıs 1335 tarihinin karşısında mantığa ve politikaya milli cepheden yer vermezlerse Yunanlılar bu işi haksız mı bulurlar dersiniz? Dinimiz kinimizdir ve bu kin ezeli olmadığı kadar ebedi olacaktır. Yunanlıları affetmiyoruz. Türk milleti affetmesini bildiği kadar unutmamasını da biliyor.

Gazetenin başyazarı Zeynel Besim Bey, 15 Mayıs'ın acılarının unutulmaması ve Yunanlıların affedilmemesi gerektiği yönünde sert bir söylem geliştirmiştir. Bu yazı, özellikle savaş sonrası dönemde de varlığını sürdüren intikam duygularının basın tarafından nasıl

manipüle edildiğini ve toplumsal hafızanın bir kısmında bu düşmanlığın hala canlı tutulduğunu göstermektedir.

Ancak, 1930 yılına gelindiğinde Türk-Yunan ilişkilerinde bir yumuşama gözlemlenmiştir. Ankara Antlaşması'nın imzalanmasıyla İzmir basınındaki söylemler de daha barışçıl bir çizgiye evrilmiştir.

Anadolu gazetesinin 15 Mayıs 1934 tarihli yazısı bu değişimi en açık şekilde yansıtan yayınlardan birisi olmuştur (*Anadolu*, 15 Mayıs 1934, 1):

Üç küsur sene devem eden bu facia, 1922 de büyük Türk milletinin büyük zaferiyle neticelendi. Bugün hür ve müstakil bir vatanın sahibiyiz. Çok kuvvetliyiz. Dünyanın en medeni bir milleti olmak ülkümüzdür. Dünya sulhunun temininde en halis niyetler besliyoruz ve o yolda hareket ediyoruz. Herkesle dost geçinmek, harici siyasetimizin ana prensibidir.

Yazıda İzmir'in kurtuluşuyla birlikte Türk milletinin güçlü ve bağımsız bir ulus olarak varlığını sürdürdüğünü ve uluslararası arenada barış ve dostluğu esas aldığı ifade edilmiştir.

Anadolu gazetesinin 1938 yılında çıkan başka bir yazısında ise şu sözler dile getirilmiştir:

Yıllar geçer, fakat tarih unutulmaz ve bu unutulmayı, eski düşmanlığı tazelemek için değil, sadece tarihe hürmet için, o günlerin şehitlerini ve kahramanlıklarını hatırlayarak millet yüreğinin şükranını sunmak için, intibak içindir. O tarihlerde, karşı karşıya çarpıştığımız komşu Yunanistan'la, şimdi dost iki millet olduk. Beraberce düşünüyor ve beraberce çalışıyoruz. ("15 Mayıs", 1938, 1)

Bu yazıda ise geçmişte yaşananların unutulmaması gerektiği, ancak diğer yandan bu hatıranın eski düşmanlıkları yeniden canlandırmak amacı da taşımadığını vurgulamıştır. Bu dönemde basının söylemi, tarihsel hafızayı canlı tutarken, aynı zamanda barış ve dostluk mesajları vermeye başlamıştır. Bu söylem, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerde barışı esas alan politikasını desteklemektedir.

Yürgü gazetesinin yazarlarından Z. B. Sun, "15 Mayıs Acı Mazi" başlıklı makalesinde, İzmir'in Yunan işgalinin yıldönümünü, Türk-Yunan dostluğu bağlamında ele almıştır (Sun, 1935, 1):

Tarihten tam 17 yıl önce, 15 Mayıs 1918 – 2 Mayıs 1335 de, İzmir Yunan işgaline uğradı. Bugün bu acı hatırayı Yunanlı dostlarımıza tariz için değil; fakat bize ibret dersi teşkil etsin diye elemle anıyoruz. O acı günler olmasaydı; hem Türk – Yunan dostluğu böyle sağlam ve içten teessüs etmeyecek, hem de Türkiye'nin bugünkü hale gelmesi kim bilir kaç yıl daha gecikecekti. 15 Mayıs'la başlayan kanlı devre bize de, Yunanlı dostlarımıza da ibret ve intibah vermiştir. Tabiatın dost geçinmek için yarattığı bu iki ulus; 15 Mayıs tarihiyle başlayan kanlı maceranın sonunda silkinibildiler. Aynı güneşin altında aynı iklim tesiratıyla aynı aile terbiyesini alarak büyüyen Türk ve Elen ancak bu maceranın yırttığı perdeden sonra birbirlerinin ruhlarını okuyabilmişlerdir. Yaşasın Atatürk, Yaşasın Türk ve Yunan dostluğu, Yaşasın tarihine bakıp ta ibret alabilen uluslar.

Yazar, işgalin başlangıcından itibaren yaşanan kanlı çatışmaların her iki taraf için de büyük dersler içerdiğini belirtirken, doğanın barış içinde bir arada yaşamak üzere yarattığı bu iki milletin, bu süreç sonunda birbirlerini daha iyi anlayarak dostluk bağlarını güçlendirdiğini ifade etmiştir. Türk ve Yunan halklarının aynı coğrafyada, benzer kültürel değerlerle büyüdüklerine dikkat çeken Sun, bu ortak geçmişin savaşa bozulduğunu ancak savaşın ardından iki ülkenin, karşılıklı bir anlayışla yeniden dostluk ilişkileri geliştirdiğini dile getirmiştir.

Sonuç

İzmir'in işgalinin yıldönümleri, sadece geçmişe dair anımsamalar değil, aynı zamanda güncel toplumsal ve siyasi atmosferin de bir yansıması olarak İzmir basınında yer bulmuştur. Yıldönümleri vesilesiyle yapılan haberler, köşe yazıları ve anma etkinliklerinin haberleştirilmesi, kentin tarihsel bilincini canlı tutma çabası olarak değerlendirilebilir. Basın, bu süreçte hem tarihe ışık tutan bir rehber hem de toplumsal hafızayı diri tutan bir araç işlevi görmüştür.

Bu bağlamda, İzmir basını işgalin tarihsel ve toplumsal anlamını okuyuculara yeniden hatırlatırken, aynı zamanda o dönemde sergilenen direniş ruhunu ve mücadele azmini bugünün

nesillerine aktarmada önemli bir işlev üstlenmiştir. İzmir'in işgal süreci ve bu sürecin basındaki temsili, yalnızca tarihsel bir olayı anımsatmakla kalmayıp, kent kimliğinin inşasında ve toplumsal dayanışma bilincinin güçlendirilmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, her yıl işgalin anılmasına dair kaleme alınan yazılar, İzmir'in toplumsal belleğinde bu tarihsel döneme dair farkındalığı diri tutmuş, geçmişle gelecek arasında kolektif hafıza aracılığıyla süreklilik sağlayan bir köprü oluşturmayı amaçlamıştır.

İzmir'in Yunan işgalinin yıldönümlerine ilişkin İzmir basınında farklı dönemlerde sergilenen tutumların çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Millî Mücadele ruhunun korunmasına yönelik yoğun bir çaba göze çarpmakta, basında kullanılan dil milli duyguları harekete geçirmeye yönelik, duygusal ve vatansever bir ton içermektedir. Ancak, Türkiye ile Yunanistan arasında 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması sonrasında, iki ülke arasındaki ilişkilerde bir yumuşama süreci başlamış ve bu durum İzmir basınına ilişkin söylemlerine de yansımıştır. Bu dönemde, İzmir basınına ilişkin işgale dair üslubu daha çok tarihsel olayların objektif bir analizi ve barışçıl bir perspektif ile ele alınmaya başlanmış, karşılıklı uzlaşmayı teşvik eden bir yaklaşım benimsenmiştir. Basının bu süreçte sergilediği tutum, İzmir'in toplumsal hafızasının şekillendirilmesinde ve tarihsel olaylara ilişkin kolektif belleğin inşasında önemli bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak, Atatürk döneminde İzmir'in işgalinin yıldönümleri, basın aracılığıyla sadece tarihi bir olay olarak değil, aynı zamanda kentin bugünkü değerlerinin, milli kimliğinin ve bağımsızlık mücadelesinin simgesi olarak yaşatılmaya çalışıldığını ortaya koymuştur.

Kaynaklar

- "15 Mayıs". *Anadolu* (15 Mayıs 1938): 1.
- Akkoyun, Turan. "Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 12/34 (Mart 1996):106-107.
- Akkoyun, Turan. "İzmir Basınına Göre Atatürk Devrinde İktisadi Gelişmeler". *Tarih İncelemeleri Dergisi* 10 (1995): 223-267.
- Akşin, Sina. "Paris Barış Konferansının Yunanlıları İzmir'e çıkarma kararı". *Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildirileri (21-23 Mayıs 1986)*. 174-188. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1986.
- Apak, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- Arıkan, Zeki. *İzmir Basınından Seçmeler (1872-1922)*. C. 1, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediye Kültür Yayını, 2001.
- Arıkan, Zeki. *İzmir Basınından Seçmeler (1923-1938)*. C. 2, 1. Kitap, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediye Kültür Yayını, 2003.
- Arıkan, Zeki. "İşgal Dönemi İzmir Basını". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 5/13'ten ayrı basım, (Kasım 1988): 145-166.
- Artuç, İbrahim. *Kurtuluş Savaşı Başlarken*. Kastaş Yayınları, 1987.
- Bayar, Celal. "Batı Cephesinde Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 15: (Mayıs 1986): 8-17.
- Baykara, Tuncer. "İzmir'in Yunanlılarca İşgalinin Türk Millî Mücadelesindeki Yeri ve Önemi", *Kurtuluş ve Kuruluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu Bildirileri*. Haz. Murat Alper Parlak. 19-24. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.
- Çapa, Mesut. "İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 7/21, (Temmuz 1991): 553-565.
- Çukurova, Bülent. "15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 3/8, (Mart 1987): 461-472.
- Güneş, Günver. "İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları". *Askerî Araştırmalar Dergisi* 9 (Şubat 2007): 23-55.
- Hakkı Nezihi. "15 Mayıs 1919". *Anadolu* (15 Mayıs 1925): 1.

- İnuğur, M. Nuri. *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Der Yayınevi, 1993.
- Jaeschke, Gotthard. “İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkarması”. *Bellekten* 32/128 (Ekim 1968): 567-576.
- Kalelioğlu, Oğuz. “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”. *Atatürk Yolu Dergisi* 11/41, (Mayıs 2008): 105-123.
- Kocabaş, Süleyman, *Mütareke Dönemi ve Milli Mücadele 1918-1923*. İstanbul: Vatan Yayınları, 2003.
- Kocabaş, Süleyman. *Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1984.
- Köstüklü, Nuri. “Millî Mücadele’de Batı Cephesi, Savaşlar Ve Zaferler”. *Türkler*. 16: 168-182. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2006.
- “Matem”. *Hizmet* (15 Mayıs 1929): 1.
- Mehmet Mithat, “On Beş Mayıs”. *Türk Sesi* (15 Mayıs 1924): 1.
- Mehmet Şevki. “15 Mayıs”. *Ahenk* (15 Mayıs 1925): 1.
- Mehmet Şevki. “On Beş Mayıs”. *Ahenk* (15 Mayıs 1927): 1.
- Mert, Hasan. “İzmir’in Kara Günü:15 Mayıs 1919”. *Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. 49-56. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010.
- “Meşum işgal nasıl olmuştu?”. *Anadolu* (9 Eylül 1925): 1.
- Özkaya, Yücel. “İzmir’in İşgalinin Anadolu’daki Tepkileri”. *Atatürk Yolu* 1/1 (Ocak 1988): 65-74.
- Özkaya, Yücel. “Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa’nın Basınla İlişkileri”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 1/3 (Temmuz 1985): 871-912.
- Umar, Bilge. *İzmir’de Yunanlıların Son Günleri*. Ankara: 1974.
- Ünal, Yenal. “Millî Mücadele: Mondros Mütarekesi’nden Sevr Antlaşması’na Türkiye’de Yaşanan Siyasi Gelişmeler”. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-Kurtuluş, Kuruluş ve Modernleşme (1920-1938)*. Ed. Nurgün Koç, Cilt 1. 92-150. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019.
- Ünal, Yenal. “Refik Halit Karay’ın Kaleminden İzmir’in İşgalinin Değerlendirilmesi”. *Tarih ve Günce* 12 (Kış 2023): 75-92.
- Sun, Z. B.. “15 Mayıs Acı Mazi”. *Yürgü* (15 Mayıs 1935): 1, 3.
- Zeynel Besim. “15 Mayıs”. *Hizmet* (14 Mayıs 1926): 1.
- Zeynel Besim. “15 Mayıs”. *Hizmet* (15 Mayıs 1927): 1.
- Zeynel Besim. “15 Mayıs”. *Hizmet* (15 Mayıs 1928): 1.
- Zeynel Besim. “15 Mayıs”. *Hizmet* (15 Mayıs 1930): 1.
- Zeynel Besim. “İzmir İşgal Edilirken”. *Hizmet* (15 Mayıs 1927): 1.
- Zeynel Besim. “İzmir Şehri Yunanlılar Tarafından Nasıl İşgal ve Esir Edilmişti?”. *Hizmet* (14 Mayıs 1926): 1.